

שיחה לעם

רעיון תמציתי לפרשת השבוע - מהרבי מליובאוויטש

יש ייחוס ויש ייחוס...

ידי מידת האכזריות שהיתה טבועה עמוק-עמוק בנפשו.⁶ וזאת, בהסתמכם על עובדת היותו נכדו של יתרו שנהג להאכיל עגלים בכמויות גדולות, כשכל מטרת הפיטום היתה על-מנת לשוחטם לעבודה-זרה, היינו מעשה של רשעות ואכזריות גוראה;⁷ ובשל כך, סברו שהוא ירש את תכונת האכזריות מסבו יתרו.

זו גם הסיבה שבגינה האריכו השבטים ואמרו "אבי-אמו" ולא קיצרו בלשונם לומר "זקנו"⁸: ידוע ש"איש מזרע תחילה יולדת נקבה", הווי אומר, שבאופן טבעי הבת מקבלת את תכונותיה מאביה יותר מאשר מאימה;⁹ ואם-כן, בתו של יתרו קיבלה וירשה את תכונותיה הנפשיות מיתרו. ומי שקיבל את תכונותיה של בת יתרו - היה פנחס, שכן "אישה מזרעת תחילה יולדת זכר". יוצא איפוא, שיש סבירות גבוהה שפנחס ירש את הגנים האכזריים מאבי-אמו.¹⁰

אולם, על-אף טענת השבטים בא הקב"ה והעיד על פנחס וייחסו לאהרן, כלשון התורה: "פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן .. בקנאו את קנאתי". בכך מעידה התורה שהתפרצותו הקנאית של פנחס בהריגת זמרי נבעה אך ורק בשל היותו נכדו של אהרן שהיה איש החסד, "אוהב שלום ורודף שלום". במעשה זה, השכין פנחס שלום בין ישראל לאביהם שבשמים - "השיב את חמתי מעל בני ישראל"¹¹.

מכאן עלינו ללמוד בעניין ההנהגה שבין אדם לחברו: כאשר רואים יהודי העוסק בלימוד התורה ובקיום מעשים טובים - אל לנו לדנוג לכף-חובה ולבטל את מעשיו בהסברים והוכחות שהוא עושה זאת מצד פניות אישיות ומניעים פסולים; שהרי איננו 'קוראי מחשבות' ולעולם לא נוכל לדעת מה מתחולל בליבו פנימה.

אי לכך, כל עוד שמדובר במעשה טוב וחיובי, אין לזלזל בכך. יתירה מכך: אף אם האדם עושה זאת מצד פניות ונטיות צדדיות, הרי כבר אמרו חז"ל: "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אף-על-פי שלא לשמה - שמתוך שלא לשמה בא לשמה"¹².

(על-פי לקוטי שיחות חלק ח שיחה א)

⁶ אך לא טענו שהיה זה רק בסיבת אכזריותו - שהרי נעשו לו ניסים רבים (כמובא במסכת סנהדרין ה"ל, עיין שם).

⁷ כדבריהם: "פיטום עגלים" ולא "המית עגלים" (על-דרך פירוש רש"י: "אומרים לו לחמור טול כור שעורים ונחנתוך את ראשך" - במדבר פרק י"ד פסוק כ"ב).

⁸ וברור היה שאין הכוונה על אבי-אביו, שהרי זהו אהרן!

⁹ ראה רש"י על הפסוק "אלה בני לאה .. ואת דינה בתו" (בראשית פרק מ"ו פסוק ט"ז) שמפרש "הזכרים תלה בלאה והנקבות תלה ביעקב, ללמדך: אשה מזרעת תחילה - יולדת זכר, איש מזרע תחילה - יולדת נקבה".

¹⁰ הסבר זה שופך אור על מהות טענתם ומיישב שאלה עקרונית: בו-זמנן שהם תולים את סירחונן בזהות סבו יתרו, הרי על אותו משקל סבו השני, אהרן, הצטיין באהבת ישראל, וכיצד יכלו לטעון שמעשה פנחס נבע (גם) מתוך מידת האכזריות דווקא בגלל מעשיו יתרו! אולם לפי המבואר בפנים יובן היטב, שכן, יש קשר מיוחד בין הנכד לסבא מצד האימא, ומשום כך סברו השבטים שהאופי של פנחס נוטה יותר לתכונות של יתרו.

¹¹ לפי-זה ניתן לבאר מדוע כותב רש"י "לפי שהיו השבטים מבזין אותו .. בא הכתוב ויחסו אחר אהרן", אך אינו כותב "אהרן הכהן" - שכן, רש"י בא להדגיש שהתורה מייחסת אותו לאהרן (לא בשל שימושו בכהונה, אלא) בשל היותו "אוהב שלום ורודף שלום", איש של אהבת-ישראל - להדגיש שהוא לא קיבל יורש את תכונת האכזריות מסבו יתרו, אלא מהסבא השני - אהרן, שהיה איש החסד.

¹² במיוחד לאור המבואר בתורת החסידות שה"תורה" והפנימיות של ה"לא לשמה" הוא - "לשמה". שהרי כל יהודי רוצה בפנימיותו לעשות את כל המצוות אלא "יצרו הוא שתקפו" (ראה רמב"ם הלכות גירושין סוף פרק ב); ומכוח הפנימיות יגיע לאחר מכן שגם בחיצוניות המצוה תהיה "לשמה".

בסיום הפרשה הקודמת מספרת התורה כי פנחס הרג את זמרי בן סלוא, נשיא שבט שמעון, בגין חטאו החמור עם אישה מזדיינית. כהמשך לכך, מתארת התורה בפרשתנו את השכר שניתן לפנחס על-כך בהקדמת ייחוסו המכובד - "פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן".

לאמיתו של דבר, ייחוסו של פנחס לאהרן הכהן מופיע מספר פסוקים קודם לכן - בסוף הפרשה הקודמת, ומדוע חזרה התורה וכתבה זאת בשנית? מסבירים על-כך חז"ל¹: "לפי שהיו השבטים מבזין אותו - הראיתם בן פוטי זה, שפיטם אבי-אמו [יתרו] עגלים לעבודה-זרה, והרג נשיא שבט מישראל"; משום כך באה התורה לבטל את טענתם ולייחסו לאהרן, ובכך לגלות שמניעיו של פנחס נבעו מהיותו נכדו של אהרן הכהן, ולא בגין ייחוסו לסבו הרשע - יתרו.

טענה זו של השבטים מעלה מספר תמיהות:

ראשית, מפני מה ביזו השבטים את פנחס? הלא הכול נוכחו בצדקתו כאשר נעצרה המגפה מעל ישראל בזכות הריגתו את זמרי!² לו רק בני שבט שמעון היו לוקחים חלק בביזוי - ניתן היה להבין זאת, שכן, התרסתם היא תוצאה של רגש טבעי מכך שהרגו את נשיא שבטם, אולם מדוע שאר השבטים ביזו אותו?

כמורכן, אם השבטים רצו לבזות את פנחס בגין מעשיו המושחתים של סבו, מדוע הסתפקו רק בזה שיתרו "פיטם עגלים .. לעבודה-זרה"? הלא יכולים היו לציין עובדה גרועה וחמורה יותר ולומר שסבו היה לא פחות מאשר כומר לעבודה-זרה, עד כדי כך שהוא עבד את כל סוגי העבודה-זרה שהיו בעולם!³

בנוסף על-כך דרוש הסבר בגוף טענתם של השבטים כנגד פנחס: מדוע בכלל ייחסו את מעשהו למעשיו של סבו? ממה-נפשך: אם הם סברו שהצדק עם פנחס (משום שפעל לפי כללי ההלכה) - אז מה בכלל הטענה נגדו? ואם הם היו בדעה שאסור היה לפנחס להרוג את זמרי⁴ - היו צריכים לבזותו על-כך שהוא עצמו רוצח, ולא על-כך שסבא שלו פיטם עגלים!

מבאר הרבי:

בטענתם כנגד פנחס, רצו השבטים להגן כביכול על כבודם של משה רבנו וכלל ישראל. מאחר וזמרי הביא את המדיינית "לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל", כיצד ייתכן שפנחס היה היחיד שקם ועשה מעשה, בה-בשעה שמשה וכל ישראל נמנעו מלהגיב (למרות שידעו ש"הבועל ארמית - קנאין פוגעין בו"⁵)? מעשה זה היווה, לדעתם, לזלזול גדול בכבודם של משה וישראל!

לפיכך, כהגנה על משה וכלל ישראל, טענו כל השבטים, שמעשהו של פנחס לא נבע רק מחמת קנאת ה', אלא נתמך על-

¹ מסכת סנהדרין (דף פ"ב עמוד א') ועוד. מובא ברש"י בתחילת הפרשה.

² כמסופר בתורה שכאשר הגיע זמרי עם המדיינית - "געו כולם בבכיה".

³ ראה שמות רבה פרשה א' פסקה ל"ב; רש"י שמות פרק י"ח פסוק י"א.

⁴ משום שלא ידעו את ההלכה ש"הבועל ארמית קנאין פוגעין בו", או שסברו שאינו 'קנאי' אמיתי אלא עושה זאת ממניעים אחרים.

⁵ והרי פשוט שלא ידעו ש"נתעלמה ממנו [ממשה] הלכה".